

Posudek:

ŘEZNÍČKOVÁ, Eliška: *Českoslovenští průvodci cestovního ruchu a jejich role ve společnosti v období tzv. normalizace*. Magisterská diplomová práce, Praha, Fakulta humanitních studií UK 2016, 119 s.

Vědecký výzkum každodennosti v období komunistického režimu zasazený do širšího kontextu politických, sociálních a kulturních dějin prožívá v poslední dekádě relativní boom. Jeho jednotlivým aspektům však zatím nebyla věnována rovnoměrná pozornost. K tématům stále opomíjeným patří i problematika cestování a cestování ruchu v letech 1948-1989, které domácí historiografie zatím nedokázala komplexněji uchopit. K dispozici je zatím jen několik dílčích přehledových studií. Rozsáhlejší práce (např. Jana Rychlíka, Pavla Mückeho, Alžběty Čornejové aj.) se zpravidla soustřeďují na vybrané aspekty (pasivní cestovní ruch, legislativa související s cestováním, dobová omezení možností výjezdů do ciziny, tuzemský cestovní ruch a jeho specifické rysy atd.). Problematika aktivního cestovního ruchu (příliv deviz prostřednictvím zahraničních turistů přijíždějících do Československa) a s ním související mnohvrstevnatá role turistických průvodců, kteří tyto cizince v tuzemsku provázejí, zůstala zatím takřka opominuta. Je proto velmi záslužné, že se právě těmto otázkám rozhodla ve své diplomové práci věnovat Eliška Řezníčková. Při analýze činnosti turistických průvodců přitom položila důraz na období tzv. normalizace a území hlavního města Prahy. Prostřednictvím série rozhovorů s narátory, které široce konfrontovala s dobovými dokumenty různorodé provenience, se pokusila zachytit specifické rysy této profese a její místo v tehdejší společnosti, neboť vedle výkonných umělců šlo o jeden z mála oborů, jehož protagonisté vykonávali svou činnost „na dohodu“ či ve svobodném povolání, které navíc nemělo reprezentanta (a také dohlázele) v žádné stavovské organizaci Národní fronty. Ve svém výzkumu se snažila objasnit motivy, které průvodce vedly k výběru tohoto povolání; postihnout, jaká kvalifikační kritéria průvodci museli splňovat a jak vypadala každodenní profesní praxe; nastínit způsoby, jakými se vyrovnávali s různými mechanismy ideologické indoktrinace a politické kontroly; obsáhnout, jaké benefity jim tato práce přinášela a také reflektovat, jakými změnami průvodcovská činnost prošla po roce 1989. Vzhledem k absenci ucelenější historiografické produkce si autorka zvolila problematiku obtížně uchopitelnou a nezbytně vyžadující detailně promyšlený a zároveň koncepční přístup. Výsledný text svědčí o tom, že se s nástrahami tématu vypořádala se ctí.

V první a třetí kapitole textu se autorka věnovala teoretickému a metodologickému zakotvení své práce. Úvodem nastínila, jakým způsobem definuje a chápe základní pojmy, se kterými ve stati operuje (normalizace, cestovní ruch, průvodce cestovního ruchu, město Praha jako

turistická destinace). Dále se vcelku obsáhle soustředila na rozbor široké pramenné základny, ze které při psaní vycházela. Ačkoliv rozhovory s narátory považovala za jeden z hlavních prvků své heuristiky, nespolehala pouze na ně. Reflektovala téma prostřednictvím odborné literatury dalších vědních disciplín, která pocházela z porevolučních a především předrevolučních let. Využila dobové dokumenty úřední provenience, legislativní normy, periodika k problematice cestovního ruchu a průvodcovské činnosti, propagační materiály, mapy, průvodce atd. Snažila se překlenout problémy se získáním archivního materiálu, neboť mnoho institucí v oblasti cestovního ruchu dokumenty neuchovávalo či nemělo zpracované a přístupné fondy. Nakonec s úspěchem vytěžila aspoň několik fondů uložených v Archivu Hlavního města Prahy, což se pro danou problematiku nakonec ukázalo být dostačující. Všechny typy pramenů náležitě zhodnotila z hlediska přínosů a limitů pro své téma. Diplomantka nakonec shromáždila jejich poměrně reprezentativní vzorek; z něj vhodně vybrané ukázky publikuje v příloze svého textu. Informace z jednotlivých typů pramenů navzájem konfrontovala a doplňovala, což jí umožnilo vytvořit poměrně ucelený, byť samozřejmě ne zcela vyčerpávající pohled na dané téma.

Druhá kapitola přináší obecný historický pohled na vývoj (aktivního) cestovního ruchu a proměny průvodcovské profese v letech 1948-1989 s důrazem na kontext hlavního města Prahy. Ač je pro autorku tento oddíl do jisté míry jen prologem k vlastní analýze životních příběhů narátorů, osobně považují tuto partii práce za nejpřínosnější, neboť se pokouší o souhrnný výklad problematiky, které se zatím nedostalo ucelenějšího zpracování. Autorka nastiňuje dobové přístupy k cestovnímu ruchu, sleduje vývoj jeho organizačního uspořádání a řízení, roli cestovních kanceláří, hotelů pro zahraniční klientelu, Pražské informační služby. Dospívá k závěru, že zatímco v padesátých letech vládnoucí moc o aktivní cestovní ruch takřka nejevila zájem, od počátku šedesátých let se v souvislosti s proměnou mezinárodní situace začal její náhled měnit, neboť v regulovaném přílivu zahraničních turistů (zvláště těch z kapitalistických zemí) spatřovala nejen vítaný zdroj deviz, ale i nástroj, jehož prostřednictvím lze vést ideologický střet se západním táborem. V této souvislosti si autorka všímá, jak se na přelomu šedesátých a sedmdesátých let proměňuje představa normalizované KSČ o roli turistických průvodců (mj. správně připomíná, že jistou roli v tomto posunu sehrály postupný nárůst počtu zahraničních turistů i porážka tzv. pražského jara). Odborná profese, jejíž výkon dosud nepodléhal téměř žádnému centrálnímu dohledu a regulaci, se měla primárně změnit v prostředek ideologického působení a propagandistické agitace sešněrovaný jasně vymezenými pravidly, jejichž dodržování bude vynucováno celou řadou kontrolních mechanismů. Autorka proto podrobně analyzuje, jakým způsobem státní orgány začaly

zasahovat do činnosti průvodcovských sborů v rámci Prahy i celé republiky, jak si představovaly jeho politicko-odborný profil, jaká kvalifikační kritéria museli průvodci splňovat, jak fungoval systém jejich vzdělávání, jakými způsoby byl nad nimi vykonáván dohled (kádrové pohovory, odborné kurzy, vědomostní testy, rekvalifikační zkoušky, kontroly v terénu, snaha o jejich převedení do trvalého pracovního poměru v jedné organizaci atd.).

Ve čtvrté kapitole autorka konfrontuje oficiální představy o výkonu průvodcovské profese s reálným stavem prostřednictvím svědectví pamětníků. Všímá si samozřejmě i dalších aspektů (např. různorodé motivace k výkonu povolání; benefitů v podobě vedlejších příjmů, větších možností cestování, pestrosti a svobodomyšlného charakteru vlastní práce, kontaktů se západním světem). Mnohých z nich se jistě dotkne diskuse při obhajobě, poukáží zde proto jen na několik momentů, které považují za zvlášť důležité. Autorka konstatuje, že turističtí průvodci se v éře normalizace ocitli ve schizofrenní situaci, neboť jejich práce jim poskytovala některé výhody, kterými většina populace nedisponovala, zároveň je však vystavila značnému ideologickému tlaku, který se však projevoval spíše v rovině pravidelných kvalifikačně-kontrolních mechanismů než v každodenní praxi. Nabízí se proto otázka? Nakolik se pozice průvodců v míře formálního plnění ideologických požadavků a jejich následného reálného (ne)promítnutí v běžné práci lišila od postavení lidí humanitního vzdělání jiných profesí (učitelé, vědci, umělci atp.)? Za zajímavé považují také autorčiny postřehy týkající se proměny profesního postavení průvodců po roce 1989. Na jedné straně boom turistiky nabídl více pracovních příležitostí, na druhé straně rezignace státu na regulační mechanismy a dodržování kvalifikačních kritérií vedly k úpadku kvality výkonu průvodcovské profese, propadu jejího společenského statusu i reálných příjmů jejích protagonistů. Věc nesporně k zamyšlení.

V závěru tedy konstatuji: Diplomantka zpracovala svou magisterskou práci na velice dobré úrovni. K tématu přistoupila s promyšlenou koncepcí, ale i vysokou mírou péle a pečlivosti. Prokázala schopnost samostatné a kritické práce s prameny a odbornou literaturou, které prezentovala na stylisticky kvalitní úrovni. Doporučuji práci přijmout k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm výborně.